

ÚTOČNÁ OPERACE bez použití jaderných zbraní

Plukovník Ludvík Varvařovský, CSc.

Nehledě na to, že Západoevropské válčiště je jedním z rozhodujících světových válčišť a že tudíž vedení operací na něm bez použití jaderných zbraní je méně pravděpodobné, jsme v duchu rozkazu MNO povinni tyto otázky studovat a rozpracovávat s přihlédnutím k našim konkrétním podmínkám. Otáze, spojených s řešením tohoto úkolu je mnoho. Já budu věnovat pozornost především zvláštnostem plánování, jelikož tyto otázky se nejčastěji dotýkají práce našich štábů.

Tak jako je podstatný rozdíl mezi jadernou válkou a válkou bez použití jaderných zbraní, je zásadní rozdíl i mezi operacemi vedenými jadernými zbraněmi nebo bez nich. Základní příčina tohoto rozdílu je v tom, že zatím co v prvním případě bude řada úkolů operačního charakteru řešena především soustředěným použitím jaderných zbraní, ve druhém případě bude nutné nahrazovat ničivou sílu jaderných zbraní větším množstvím dílčích bojových akcí pozemních vojsk, což povede především ke snížení tempa operace a k odlišné náplni bojové činnosti pozemních vojsk, jmenovitě na taktickém stupni.

Tento zásadní rozdílný charakteristický rys najde svůj odraz v přípravě i řízení takových operací, tedy v oblasti velení.

I při existenci tohoto základního rozdílu mezi oběma způsoby operací jsou i určité společné rysy, které naznačují možnost určité univerzálnosti způsobů a forem bojových akcí; např. nutnost OPZHN a ničení nepřátelských prostředků jaderného napadení, vysoká manévrovost vojsk v důsledku mechanizace a motorizace, vedení bojové činnosti na směrech, stejná organizační struktura vojsk a štábů apod. Toto vše ukazuje na možnost určité univerzálnosti v metodách práce velitelů a štábů při plánování a řízení operací s použitím jaderných zbraní i bez nich.

Avšak tato univerzálnost nemůže být činitelem rozhodujícím a nesmí vést k tomu, že tento rozdíl se v plánu operace vyjádří pouze zdvojnásobením trvání operace při současném snížení tempa operace na polovinu. Sám fakt, že ničivá síla jaderných zbraní musí být nahrazena jinými, podstatně méně účinnými prostředky, si vynutí i jiné způsoby bojové činnosti a proto i jinou náplň úkolů vojsk; tyto změny si pak zákonitě vyžádají další změny v jednotlivých druzích zabezpečení bojové činnosti atd. Vše tedy nasvědčuje tomu, že základní varianta plánu operace, pracovaná na vedení operace s použitím jaderných zbraní, nemůže být návodem pro činnost armády v případě, že se operace třeba jen určitou dobu povede bez použití jaderných zbraní.

Oprávněnost tohoto tvrzení je možno dokázat těmito srovnáními:

Je-li operace vedena s použitím jaderných zbraní, pak „základem vedení

útočných operací musí být překvapivě jaderné údary, rozhodně využití jejich výsledků a mezer v nepřátelském učlenění, které vznikly po našich jaderných úderech, a rychlý útok do velké hloubky s vyjitím do boku a týlu nepřátelského uskupení“ (viz návrh nového polního řádu front — armáda). Ničivá síla jaderných zbraní a takticko-technické vlastnosti raket jsou tedy základním prostředkem nejen k řešení hlavních úkolů taktického charakteru, ale především rozhodujících úkolů charakteru operačního, neboť umožňují rychlé fyzické ničení nepřátelských cílů jak na frontě, tak i v hlubokém týlu.

Je-li však operace vedena bez použití těchto prostředků, musí být ničivá síla jaderných zbraní nahrazena soustředováním palebné síly konvenčních zbraní (především dělostřelectva a letectva) a úderné síly tankových a motostřeleckých vojsk. Takticko-technické možnosti těchto prostředků jsou však podstatně menší.

Z této skutečnosti plynou tyto nejdůležitější odlišné rysy:

- operačních cílů bude možné dosahovat jediné prostřednictvím řady úspěšných taktických akcí; hlavní náplní této taktické činnosti bude metodické střídání palby a úderu na bojišti; místo čelních úderů, směřujících do hloubky nepřátelské sestavy, bude se mnohem více uplatňovat obkličování a postupné ničení nepřátelských uskupení; v důsledku toho tempo bojové činnosti, spotřeba materiálu a rozsah ztrát budou odlišné;

- převahy v silách a prostředcích nebude možné dosahovat ničením nepřátelských cílů jadernými údery, ale soustředováním vlastních sil a prostředků na nejvýhodnější směry; změna poměru sil bude tudíž vyžadovat častější přeskupování a více času;

- směr hlavního úderu nemusí být totožný pro obě varianty; jsou-li jaderné zbraně použity, pak se směr hlavního úderu volí tak, aby zabezpečoval nejúčelnější použití těchto zbraní a dával možnost rychle vyvést vojska do prostoru zasaženého jadernými údery s cílem dokončit zničení nepřítel; nebudou-li však jaderné zbraně použity, pak směr hlavního úderu se musí volit především tam, kde je slabé místo v nepřátelské sestavě a kde současně je takový terén, aby dovozoval soustředit dostatečně silné uskupení; toto uskupení musí být zřejmě početnější než v první variantě, neboť nebude pouze dokončovat zničení nepřítel, ale musí ho vlastní palbou a úderem zničit;

- možnosti boje s nepřátelskými sborovými a armádními zálohami na dalekých přístupech budou značně omezené. Jejich bojeschopnost při zasažení bude tudíž mnohem větší, než v případech, kdy byly předem napadeny jadernými údery.

Odlišné rysy mezi oběma typy operací si zákonitě vynutí rozdílné uspořádání operačních a bojových sestav, změnu bojových úkolů (jak v náplni, tak v hloubce, šířce a trvání i ve formách manévru), jiné tempo a jiné spotřeby materiálu. Tyto podstatné rozdíly nemohou zůstat bez vlivu na celý proces plánování i na obsah většiny plánovacích dokumentů.

Všimněme si nejdříve rozdílů v **uspořádání operačních a bojových sestav**. Podle počtu sil a prostředků, vývoje situace a podmínek válčiště může šířka útočného pásma armády ve složení pěti — šesti divizí dosahovat na začátku operace do 100 km i více. Přitom se nedělá rozdíl mezi operací vedenou s použitím nebo bez použití jaderných zbraní. Avšak podle Vševojsk-1-1 může mo-

tostřelecká nebo tanková divize na směr hlavního úderu útočit bez použití jaderných zbraní v pásmu širokém až 10 km a úder zasazuje zpravidla na jednom úseku širokém až 4 km (čl. 373); útočí-li divize za použití jaderných zbraní dostává pásmo do 20 km a zasazuje úder zpravidla na dvou úsecích (čl. 218). Přihlédneme-li k tomu, že v našich konkrétních podmínkách mívá armáda většinou pouze čtyři—pět svazků a že terén je značně členitý a pokrytý (tj. v průměru asi z jedné třetiny nevhodný pro bojovou činnost) pak se ukazují tyto závěry

— při použití jaderných zbraní bude postačovat zasadit do prvního sledu armády tři divize (100—120 km útočné pásmo, z toho 60—80 km terénu vhodného pro boj soudobých vojsk);

— ve druhém sledu pak bude jedna — dvě divize;

— v operaci bez použití jaderných zbraní na 60—80 km terénu potřebujeme do prvního sledu nejméně čtyři—pět divizí, vycházíme-li z toho, že i v těchto podmínkách je nutné z důvodů OPZHN udržovat mezi svazky příslušné mezery a že na směr hlavního úderu budou maximálně dvě divize (tj. pásmo divizí na ostatních směrech může být úměrně širší); v daném případě by armáda mohla vyčlenit nejvýše vševojskovou zálohu v síle motostřeleckého nebo tankového pluku;

— rovněž uspořádání bojových sestav svazků bude pro každou variantu odlišné, přestože šířka útočných pásem dovoluje členit bojovou sestavu do dvou sledů; odlišnost bude především v tom, že zatím co za použití jaderných zbraní budou tankové divize od samého začátku boje v prvních sledech divizí a tankové prapory motostřeleckých pluků budou velmi často bojovat jako celek, ve druhém případě budou tankové útvary z počátku ve druhém sledu připraveny k rozvíjení útoku v hloubce nepřátelské sestavy a tankové prapory motostřeleckých pluků budou převážně přidělovány jako tanky přímé podpory prvoledovým praporům; také začlenění dělostřelectva v bojových sestavách svazků bude odlišné neboť při použití jaderných zbraní se může (tzn. nemusí) na dobu palebné přípravy a podpory vytvořit divizní dělostřelecká skupina (DDS) (čl. 224), kdežto při útoku bez použití jaderných zbraní se DDS trvale vytváří (čl. 375).

Uspořádání operačních a bojových sestav, vytvoření úderných uskupení a v souvislosti s tím stanovení způsobů přechodu do útoku a organizace palebné přípravy a podpory jsou natolik složitými a v každé variantě odlišnými problémy, že v jednom plánu operace nebude ani technicky možné tyto rozdíly vyjádřit.

Je možné namítnout, že rozbor se opírá o ta ustanovení, která jsou platná pro útok bránícího se nepřítele, což nemusí být typické pro první útočnou operaci počátečního období války, jelikož tato operace by byla pravděpodobně zahájena řadou pohraničních střetných bojů, jež by postupně přešly v rozsáhlé pohraniční střetné sražení. Ve svých ustanoveních a střetném boji plní řád (hlava 8) žádná pásma činnosti svazku neurčuje a pouze stanoví, že divizi se určuje bližší úkol a směr dalšího útoku.

Tato námítka je opodstatněná, ovšem jenom tehdy, vychází-li z předpokladu, že nepřítel nás předejde v zaujetí útočné sestavy, že nás tedy do určité míry překvapí a popřípadě i pronikne na naše vlastní území. Vzhledem k vysoké

bojové pohotovosti našich vojsk a možnostem průzkumu je takový případ málo pravděpodobný a porovnáme-li vzdálenost našich pohraničních posádek od nepřátelských, pak docházíme k těmto závěrům:

— nepřítel se bude vždy snažit své agresivní záměry co nejdéle utajit, aby dosáhl maximálního možného překvapení; v souvislosti s tím je pravděpodobné, že svá vojska bude z posádek vyvádět a úderná uskupení organizovat až těsně před zahájením agrese; podle poznatků ze cvičení vojsk NATO v r. 1963 byly čáry rozvinování těchto úderných uskupení vzdáleny od státních hranic 20—50 km;

— jeho hlavní uskupení mají ke státní hranici delší cestu, musí toto vyvedení a zaujímání operačních a bojových sestav provádět nejen utajeně, ale také něčím zabezpečit; proto již v míru organizujeme pásmo krytu a vyčleňujeme do něj speciální jednotky ostrahy hranic a lehké obrněné pluky; hlavním úkolem pásma krytu, pozůstávajícího z několika ústupových postavení, je vést boje na zdrženou;

— vychází-li se z těchto faktů, je zřejmé, že dříve než dojde ke střetným bojům s přicházejícími předsunutými odřady a hlavními silami nepřítele, bude nutné zlomit odpor jednotek bránících jednotlivá ústupová postavení; převážujícím rysem bojové činnosti v prvních hodinách války by tedy byl útok z chodu na bránícího se nepřítele, přičemž podle stupně vybudování by na některých směrech nebyl vyloučen ani průlom.

V souvislosti se zmíněnými okolnostmi vyvstává nutnost **zabývat se plánováním pravděpodobného tempa operace**. Jedním z ukazatelů pro možné denní tempo postupu svazků je čl. 374, v němž se uvádí, že při útoku na bránícího se nepřítele je denní úkol divize hluboký 25—30 km a při rozvíjení útoku v operační hloubce do 50 km. Přitom zkušenosti ze cvičení ukazují, že v souborných podmínkách může vševojsková armáda vést operaci do hloubky 400—500 km i více, ovšem také méně v závislosti na vlastních i nepřátelských silách a prostředcích, charakteru činnosti nepřítele, rázu terénu a jiných okolnostech. Vycházíme-li ze středních hodnot těchto činitelů, pak operace na hloubku 300—350 km by trvala (teoreticky) 7—8 dní při průměrném denním tempu 43—44 km.

V praxi však nutno brát v úvahu ještě tyto další vlivy na plánování možného tempa operace:

— bude-li nepřítel nucen přejít hlavními silami do obrany, budou muset vlastní vojska prolamovat nejen pásmo krytu, ale ještě nejméně tři další obranná pásma (přední, mezilehlé a konečně pásmo obrany) hluboká průměrně 25 km; to znamená, že z celkové hloubky 300—350 km bude nutné přibližně 100 km překonávat útokem z chodu a průlomem; při průměrném tempu 25—30 km/den to představuje zhruba 4 dny, zbytek 200—250 km možno překonat tempem 50 km/den tj. celkem za 4—5 dnů;

— závěr — operace se prodlužuje na 8—9 dní a průměrné denní tempo klesá na 38—40 km.

Reálná kalkulace tempa nespočívá však pouze v tomto aritmetickém průměru; nejdůležitější je podstatný rozdíl ve způsobech útoku (viz předcházející rozbor o bojových a operačních sestavách) tj. především docílení příslušné převahy sil a prostředků na zvolených úsecích, trvání a mohutnost palebné

přípravy a podpory. I když dnešní obrana je organizována ohniskovým systémem, přesto je k jejímu úspěšnému prolomení ve vysokém tempu a z chodu zapotřebí minimálně 50—70 děl a 20—30 tanků na 1 km úseku průlomu; této hustoty může msd docílit přibližně pouze na úseku 4 km širokém a jedině za předpokladu, že je zesílena nejméně dvěma oddíly kanónové dělostřelecké brigády. Jelikož však útočné pásmo divize je vždy značně širší, nutno napřed příslušné síly a prostředky k určeným úsekům soustředit — a k tomu je třeba čas; je sice pravda, že se mohou soustředit z chodu v době přibližování k nepřátelské obraně, v nohách situacích to však nebude možné, neboť útvar divize mohou být vázány jinde a budou muset být napřed uvolněny a přezkupy; v některých situacích ani toto nebude možné a pak příslušnou převahu sil a prostředků bude muset zajistit velitel armády zasazením divize z druhého sledu — její přesun a organizace zasazení si však vyžádá delší čas.

Je-li útok veden s použitím jaderných zbraní, je možné bránícího se nepřítele ničit jadernými údery již v období přibližování se k přednímu kraji. Je-li však nutné nepřítele umlčovat a ničit konvenčními prostředky, pak musí být nepřátelské cíle napřed zjištěny a jejich umlčování a ničení rozděleno mezi jednotlivé vlastní palebné prostředky; organizace takové palebné přípravy bude zřejmě vyžadovat opět více času než v prvním případě; sama palebná příprava při hustotě 50—70 děl na 1 km úseku průlomu bude trvat minimálně 25—40 minut a podle stupně vybudování a nasycenosti nepřátelské obrany ještě déle; spotřeba munice na takovou přípravu bude větší a nemusí být vždy u divize okamžitě k dispozici — její dovoz si vyžádá opět určitý čas. Kromě toho v mnoha případech se zteč bude muset provádět pěšky, což znamená delší časové ztráty. Proto i za předpokladu, že vše bude dobře organizováno a zajištěno, nelze vyloučit, že uvedená opatření si v průběhu útočné operace, vedené na hloubku 300—350 km, vyžádají minimálně jeden den. Ačkoliv takový předpoklad je jistě velmi optimistický, přesto znamená další prodloužení operace a tím i další snížení jejího tempa.

Závěrem chci říci, že v průběhu útočné operace se musí předvídat nejen střetné boje a střetná sražení, ale i útok z chodu na bránícího se nepřítele jakož i útoku z přímého dotyku po určitém přeskupení sil a prostředků. Bude tedy určitě reálné plánovat na operaci 300—350 km hloubkou 9—10 dní při průměrném denním tempu 33—35 km.

Porovná-li se tento závěr o tempu se zásadami platnými pro útočnou operaci s použitím jaderných zbraní (tj. při průlomu 50 km/24 hod., v operační hloubce a za příznivých podmínek 80—100 km), můžeme zjistit, že dosti často se vyskytující názor jakoby tempo operací vedených bez použití jaderných zbraní bylo poloviční, není přesný a nemůže být spolehlivým kalkulačním podkladem pro plánování. Ačkoliv je zcela reálné, že na směru, kde bude použito dostatečného množství jaderných úderů příslušné mohutnosti, může průměrné tempo dosáhnout do 100 km za den, naprosto to neznámá, že tutéž operaci lze bez jaderných zbraní uskutečnit v tempu 50 km/den.

Uvedl jsem jedny z nejpodstatnějších zvláštností první armádní útočné operace počátečního období války bez použití jaderných zbraní. Jsou ještě další zvláštnosti (např. v zabezpečení bojové činnosti, v materiálně technickém a zdravotnickém zabezpečení apod.), jež však nechci rozebírat. V každém pří-

padě je však jasné, že jakékoliv množství těchto zvláštností nemůže být důvodem k tomu, abychom za základní variantu operace považovali variantu bez jaderných zbraní. První útočná operace armády v počátečním období války musí být v každém případě připravována a plánována s použitím zbraní hromadného ničení. Proto základní variantou plánu první útočné operace vševojskové armády je varianta „jaderná“ v níž musí být řešena účast raketových prostředků armády v prvním hromadném úderu, jakož i další použití a využití armádních a často i vojskových raket, kromě všech ostatních opatření, jež musí být v tomto plánu řešena. V plánu jsou zaregistrovány i jaderné údery a jiná opatření (např. vzdušné výsadky) plánovaná v pásmu armády prostředky nadřazených stupňů velení.

Z praxe našich štábů je všeobecně známo, že takový plán je velmi obsažným dokumentem, jenž i pro zkušený štáb, pracující soudobými metodami s využitím všech pomůcek mechanizace, vyžaduje značný rozsah různých prací. V souvislosti s tím vznikají dvě důležité otázky:

— zda je možné do tohoto plánu zapracovat a jmenovitě v jeho grafické části vyjádřit ještě další množství odlišných údajů, týkajících se variant „bez použití jaderných zbraní“, aby mohl být návodem pro činnost armády v obou případech,

— zda nebude nutné vypracovat plány dva; jestliže ano, zda to bude ekonomické a hlavně časově možné.

K prvé otázce:

Na předcházejících stránkách jsem se snažil osvětlit, že rozdíly mezi oběma variantami činnosti vojsk armády jsou tak značné, že ani technicky, ani obsahově nemohou být vyjádřeny v jednom dokumentu. Existují sice názory, že vzhledem k omezení písemného materiálu a pružnému operativnímu přechodu z jedné varianty na druhou, by bylo účelné vypracovat plán jediný. Tyto názory vycházejí z toho, že cíl operace, bližší i další úkol zůstávají stejné a proto, že musí prakticky zůstat stejný i zámysl jak pro operaci s použitím, tak i pro operaci bez použití jaderných zbraní, z čehož vyvozují závěr, že obě operace se liší hlavně různým tempem a dobou trvání. Ostatní dílčí zvláštnosti, že je možné vyjádřit na oleátě, jež by byla přílohou grafické části plánu, a v některých tabulkách.

Je správné pracovat ekonomicky, nesmí to však být na úkor spolehlivého řízení bojové činnosti. Např. již sám fakt, že cíl operace, bližší a další úkol armády zůstávají stejnými, naprosto neznamena, že může být i stejný zámysl činnosti. V tomto zámyslu velitel musí stanovit jakého nepřítele a v jakém pořadí ničit, směr soustředění hlavního úsilí, objekty určené k ničení jadernými, chemickými a ostatními zbraněmi a způsob použití těchto zbraní, uskupení sil a prostředků a způsob jejich manévru. Pozorné studium obsahu zámyslu samo ukazuje, že zámysl pro operaci s jadernými zbraněmi nemůže vyhovovat pro operaci bez jaderných zbraní a to především proto, že jsou velké rozdíly v možnostech armády při činnosti s použitím a bez použití jaderných zbraní. Již první bod — pořadí ničení nepřítele — bude odlišný; např. při jaderné variantě může armáda ničit nejen první, ale i hluboké zálohy nepřítele; ve druhé variantě bude s hlubokými zálohami bojovat frontové letectvo, armáda je může ničit podstatně později nežli v první variantě. Směr soustředění hlavního úsilí

se v první variantě vyjadřuje především soustředováním jaderných úderů, ve druhé variantě soustředováním tankových a motostřeleckých vojsk. V první variantě možno cílů operace dosahovat jadernými údery na důležité objekty; ve 2. variantě prostřednictvím řady úspěšných bojových akcí, což ovlivní uskupení sil a prostředků jak na začátku, tak i v průběhu operace. Manévr vojsk v první variantě musí být podřízen zásadě maximálního využití účinků vlastních jaderných úderů; ve druhé variantě bude manévr naopak hlavním prostředkem k dosažení převahy sil a prostředků na rozhodujících směrech.

Kromě toho — na základě plánu operace štáb raketového vojska a dělostřelectva a náčelníci druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb zpracovávají podrobnější plány bojového použití podřízených vojsk a služeb a štáb týlu zpracovává plán týlového zabezpečení. Rovněž tyto plány obsahují celou řadu odlišností; např. v operaci bez JZ bude určitě větší spotřeba konvenčního stře-liva a naopak menší spotřeba PHM; počet dopravních prostředků je však stejný — plány přísunu a odsunu budou tudíž značně rozdílné. Proto také zkušenosti z posledních operačních cvičení potvrdily, že je opravdu nutné zpracovat dva plány týlového zabezpečení a to zcela nezávisle plán s použitím a plán bez použití jaderných zbraní.

Ke druhé otázce:

Vše tedy nasvědčuje tomu, že se nevyhneme zpracování dvou plánů útočné operace. Je však účelné zdůraznit, že to neznamená, že by plán útočné operace bez použití jaderných zbraní musel být svým rozsahem stejně obsáhlý jako plán s použitím jaderných zbraní, že by každá součást tohoto plánu musela být od začátku zpracovávána nově.

v podmínkách, kdy se nepoužívá jaderných zbraní, avšak nebezpečí jejich použití hrozí trvale, je mnoho opatření, zpracovaných pro variantu jadernou, plně vyhovujících i pro variantu bez použití JZ. Proto objem a rozsah práce štábů nebude dvojnásobný, ale pouze částečně větší. O kolik to bude nelze stanovit — v každém konkrétním případě tomu bude jinak, ovšem čas bude vždy omezen.

Povinnost souběžného plánování tedy zůstává, rozšiřuje se však o řešení speciálních problémů; především bude zapotřebí většího množství přesných a někdy i složitých propočtů týkajících se použití konvenčních prostředků, jmenovitě nutných hustot hlavní, trvání a struktury palebné přípravy, spotřeb materiálu apod.

Východisko bude zřejmě nutné hledat v účelném rozdělení pracovníků některých složek štábu na dvě skupiny, z nichž jedna by pracovala na základním plánu tj. „s použitím JZ“ a druhá na těch částech, jež budou vyžadovat rozpracování otázek „bez použití JZ“.

Kromě toho bude nutno hledat další účelné způsoby využití všech dostupných prostředků mechanizace štábních prací.

Nakonec bude správné znovu upozornit na to, že období bez použití jaderných zbraní lze považovat za zanedbatelné tj. že jde hlavně o období první armádní operace. Plán této operace se rozpracovává v různých variantách již v míru; je tedy jistě dostatek času na rozpracování obou plánů do všech podrobností.